

СИМБОЛИКА СУНЦА И МЕСЕЦА НА ФИГУРИНАМА ОД СЕРПЕНТИНИТА ИЗ БЕЛИЦЕ

МИЛОРАД СТОЈИЋ

Археолошки институт, Београд

Резиме: На свим фигуринама породиља од камена из старијег неолита (приближно 6200-5500. године пре н. е.) са локалитета Појате-Појила у Белици доњи део обликован је у виду српа Месеца или полумесеца. Занимљиво, све фигурине породиља, посматране са бокова, имају изглед мушког полног органа, док је код неколико примерака горњи део чак у виду натуралистички моделованог фалуса или се ту налази приказ уретре, знак пениса, на супротном делу статуете од реалистички обликоване вулве уочи порођаја. Очигледно, доњи део свих фигурина предочава Месец. Осим тога, знатан број фигурина породиља је у облику српа Месеца, полумесеца или Месеца „са грбом“. Судећи према једној статуети на којој се налази велика кружна перфорација, што је, углавном, ознака Сунца, горњи део гиноморфних представа симболише управо ту звезду, а исту симболику имају фалус и лучно удубљење, симбол уретре, на врху статуета, као и итифалични изглед тих фигурина са стране. Јасно је да камене фигурине породиља из Белице симболишу јединство Сунца и Месеца, односно универзално божје семе, светлост и топлоту и место оплодње, развоја и рађања нове јединке.

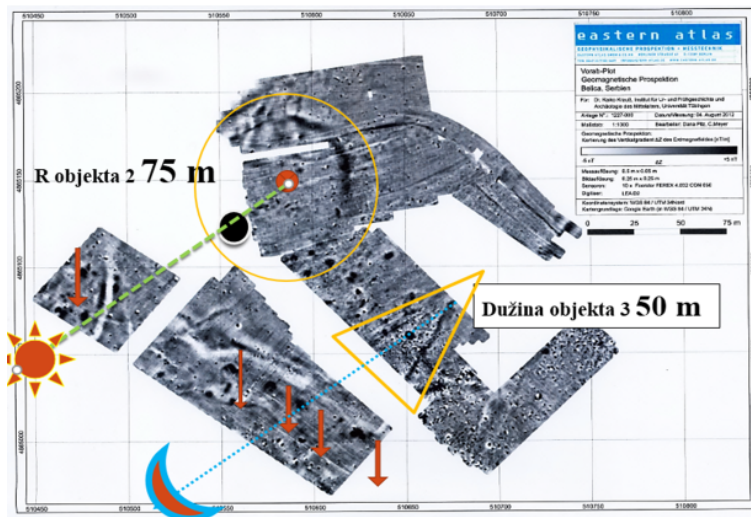
Кључне речи: археоастрономија, старији неолит, неолитске фигурине, небеска симболика, Белица

Са култно-астрономског насеља Појате-Појила у Белици потиче 40 шематизованих фигурина породиља од серпентинита, које имају само један натуралистички приказан детаљ – изглед вулве уочи самог порођаја. Све те фигурине, посматрано са бочних страна, имају облик фалуса док је код неколико примерака њихов горњи део у облику натуралистички обликованог мушког полног уда. Доњи део свих тих фигурина је у виду српа Месеца или полумесеца. На темену више статуета налази се лучно удубљење – представа отвора уретре. Кључ за овакво тумачење пружила је фигурина (Сл. 1) чија је горња половина у виду главе фалуса са уретром, а доња – у облику полумесеца.

Месечева парадигма, и то, у веома експлицитном облику, је веома изражена код свих фигурина породиља из Белице. Сунчева симболика је,

пак, само наговештена, а једино је изразита код једне фигурина (Сл. 6). Наиме, на тој статуети доминира велики кружни отвор, као код знатног броја фигурина од мермера са Лепенског вира и кости са Медведњака, Дреновца и Црнокалачке баре који одражава сунчеву симболику.¹ Могућно је и да кружне или приближно кружне перле из групног налаза (Сл. 13) имају, такође, сунчеву, а, могућно, и још неку симболику (капи кише, биљни плодови, семе, сперму...).

Алегорију Сунца чине „рогови“ месечевог српа (Сл.7), на шта указује чињеница да се налазе на горњем делу статуета, попут главе фалуса на фигурини са Сл. 1 и представе целог мушког уда на статуети са Сл. 3. Статуете фалуса (Сл.14), представа уретре и „рогови“ српа Месеца, метафоре мушког уда, симболишу Сунце, јер они предочавају изгревање, уздизање и дизање из исходишта тог небеског тела од кога зависи плодност, обнова и опстанак живота.

Rezultati geomagnetskih istraživanja na lokalitetu Pojate-Pojila u Beličici (približno 6200-5500. godine pre n. e.) Prospekcija je obavljena na površini približno 7 (sedam) ha, na kojoj su uočena tri monumentalna arhitektonska objekta: kružni objekt prečnika 75 m, objekt trouglaste osnove dužine više od 50 m sa žrtvenikom u težištu i objekt spiralne osnove prečnika više od 50 m. Iz dve kulturne jame potiče više od 200 figurina, najviše od serpentinita

Слика I: Геомагнетски снимак дела локалитета Појате-Појила у Белици, на коме се уочавају монументални објекти кружног и троугаоног облика. Посматрано из центра кружног објекта, оса која визуелно повезује центар кружног објекта и тачку заласка Сунца у време зимског солстиција на хоризонту прелази преко култне јаме (означене црним кружићем) у којој је нађено приближно 200 фигурина од камена (серпентинит), кости и керамике.¹

¹ Стојић, М.: 2018, *Белица, култно-астрономско средиште протостарчевачке културе*, HERAedu, Београд.

На свим фигуринама породиља удружени су реалистичка представа Месеца, у облику српа Месеца, грбавог Месеца или полумесеца, и алегорија Сунца у виду фалуса са уретром или само уретре. Смисао овог дуализма, прожимање божанског духа – Сунца и материје – Месеца, на култним објектима је недвосмислен – живот зависи од две апсолутне силе, месечеве која ствара услове за живот и његову обнову (плодно земљиште, влага, двадесетосмодневни плоносни циклуси), с једне стране, и сунчево семе и његова светлост и топлота, с друге стране.

Слика II: Основа култне јаме (објект 1) на западном ободу кружног храма (објект 2) пречника 75 м, окарактерисане изразито црном бојом (због велике количине органске материје) са бројним фигуринама од керамике, камена и кости. Уочава се и оштећење у виду дијагоналне траке светле боје, настало приликом равнања пута механизацијом.

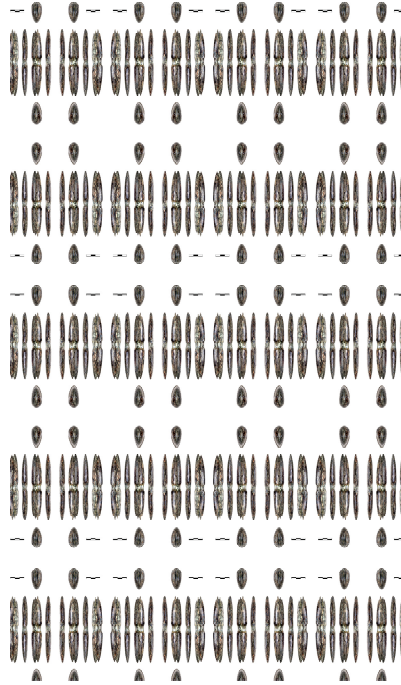

Слика III: Основа култне јаме (објект 1) на западном ободу кружног храма (објект 2) пречника 75 м, окарактерисане изразито црном бојом (због велике количине органске материје) са бројним фигуринама од керамике, камена и кости. Уочава се и оштећење у виду дијагоналне траке светле боје, настало приликом равнања пута механизацијом.

Слика IV: Фигурине од серпентинита из култне јаме на ободу кружног храма. Са култно-астрономског насеља Појате-Појила у Белици потиче 40 шематизованих фигурина породиља од серпентинита, које имају само један натуралистички приказан детаљ – изглед вулве уочи самог порођаја. Све те фигурине, посматрано са бочних страна, имају облик фалуса док је код

неколико примерака њихов горњи део у облику натуралистички обликованог мушког полног уда. Доњи део свих тих фигурина је у виду српа Месеца или полумесеца. На темену више статуета налази се лучно удубљење – представа отвора уретре. Кључ за овакво тумачење пружила је фигурина (Сл. 1) чија је горња половина у виду главе фалуса са уретром, а доња – у облику полумесеца.

Слика 1: Фигурина чија је горња половина у виду фалуса са отвором уретре а доња – полумесечаста

Слика 2: Фигурина породиље (највећи примерак антропоморфне пластике из Белице) наглашеног трбуха, чији је доњи део у облику српа Месеца.² Посматрана са бочне стране, фигурина изгледа као натуралистички приказан *falusca testisima*. На трбуху се уочавају минијатурна оштећења, настала бројним ударцима (куцкањем), несумњиво, приликом одређене култне радње повезане са оплодњом и развојем или, вероватније, олакшањем порођајних мука.

---

² Стојић, М., 2021, *Белица и камен живота*, монографија у штампани.

Слика 3: Друга по величини фигурина породиље из Белице. Доњи део, с вентралне стране, је у облику српа Месеца, а са дорсалне стране – полумесеца.³ Горњи део фигурина је наглашено итифаличан, а иста слика се добија посматрањем са бочних страна.

---

³ Стојић, М., 2021, *Белица и камен живота*, монографија у штампи.

Слика 4: Фигурина Мајка са дететом. Чак и „најженственија“ фигурина, статуета мајке са новорођенчетом на грудима, посматрана са бочних страна, је итифалична.

Слика 5: Примерци фигурина породиља чији је доњи део у виду српа Месеца, на коме је представљена вулва непосредно уочи порођаја.⁴

---

⁴ Стојић, М., 2021, *Белица и камен живота*, монографија у штампи.

Слика 6: Јединствени примерак фигурине породиље из Белице у чијем средишту се налази велики кружни отвор, који је особен за фигуралне представе повезане са Сунцем.⁵ С обзиром на лунуласти изглед доње половине и постојања великог круга у центру, фигурина симболише два, за човека најзначајнија небеска тела, Сунце и Месец.

Слика 7: Фигурине породиље у виду месечевог српа.⁶ Рогови Месеца симболишу фалус. И „празна“ површина унутар статуета је лунуласта.

---

⁵ Стојић, М., 2021, *Белица и камен живота*, монографија у штампи.

⁶ Стојић, М., 2021, *Белица и камен живота*, монографија у штампи.

Слика 8: Полумесечаста фигурина породиље.⁷

Слика 9: Фигурина породиље у виду Месеца са грбом.⁸

---

⁷ Стојић, М.. 2018, *Белица, култно-астрономско средиште протостарчевачке културе*, HERAedu, Београд, 66.

⁸ Ibid. 65.

Слика 10: Фигурине породиље у виду Месеца „са грбом“, са представом отвора уретре на темену и једним, односно два отвора⁹

Слика 11: Фигурине породиље са симболом фалуса, представом уретре на темену.¹⁰

---

⁹ Стојић, М., 2018, *Белица, култно-астрономско средиште протостарчевачке културе*, HERAedu, Београд. 174-175.

¹⁰ Ibid., 67.

Слика 12: Итифалична фигурина породиље.¹¹

---

¹¹ Ibid., 60.

М. СТОЈИЋ

Слика 13: Заједнички налаз перли од серпентинита и неколико перли из тог налаза приближно кружног облика, који, могућно, предочавају сунчеви колут.¹²

---

¹² Стојић, М., 2021, *Белица и камен живота*, монографија у штампи.

Слика 14: Фигурине фалуса, симбола сунчевог подизања и оплодње.¹³

I

Слика 15: Статуете божанстава Сунца протостарчевачке културе са локалитета Медведњак, на којима се налазе ознаке бројчане вредности 12 (слика лево; шест дужи око круга на глави и по три прста на рукама; слике у средини и десно по три прста на рукама и ногама, укупно по 12).¹⁴

¹³ Стојић, М., 2021, *Белица и камен живота*, монографија у штампи.

¹⁴ Стојић, М., *Медведњак*, књига 2, монографија у припреми за штампу.

Слика 16: Коштани предмети са Медведњака са ознакама бројчаних вредности особених за сидерички и синодички циклус месеца.¹⁵ Слика горе: предмет (статуета једнооке змије ?) са 28 косих жлебова дуж бочних страна (месечева симболика); слика у средини: одбитак кљове дивље свиње на коме се налази 30 удубљења, представа циклуса синодског месеца. Слика доле: предмет у виду веома дугог шила на коме је урезано 28 попречних жлебова распоређених у четири групе, што симболише месечев циклус од 28 дана и четири месечеве мене.

Месечева парадигма, и то, у веома експлицитном облику, је веома изражена код свих фигурина породиља из Белице. Сунчева симболика је, пак, само наговештена, а једино је изразита код једне фигурина (Сл. 6). Наиме, на тој статуети доминира велики кружни отвор, као код знатног броја фигурина од мермера са Лепенског вира и кости са Медведњака, Дреновца и Црнокалачке बारे који одражава сунчеву симболику.¹⁶ Могућно је и да кружне или приближно кружне перле из групног налаза (Сл. 13) имају,

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Срејовић. Д., 1969, Лепенски вир, Сл. VII, crtež 37-38, Сл. VIII; Sreјović, D./Babović, Lj., 1883, 200-201. Носкманн, О., 1968, Tafel 7/85а; Неолит на тлу Србије, каталог изложбе, 1977, Кат. 36, Стојић. М., 1980., илустрација на корицама.

такође, сунчеву, а, могућно, и још неку симболику (капи кише, биљни плодови, семе, сперму...).

Алегорију Сунца чине „рогови“ месечевог српа (Сл. 7), на шта указује чињеница да се налазе на горњем делу статуета, попут главе фалуса на фигурици са Сл. 1 и представе целог мушког уда на статуети са Сл. 3. Статуете фалуса (Сл. 14), представа уретре и „рогови“ српа Месеца, метафоре мушког уда, симболишу Сунце, јер они предочавају изгревање, уздизање и дизање из исходишта тог небеског тела од кога зависи плодност, обнова и опстанак живота.

На свим фигуринама породиља удружени су реалистичка представа Месеца, у облику српа Месеца, грбавог Месеца или полумесеца, и алегорија Сунца у виду фалуса са уретром или само уретре. Смисао овог дуализма, прожимање божанског духа – Сунца и материје – Месеца, на култним објектима је недвосмислен – живот зависи од две апсолутне силе, месечеве која ствара услове за живот и његову обнову (плодно земљиште, влага, двадесетосмодневни плоносни циклуси), с једне стране, и сунчево семе и његова светлост и топлота, с друге стране.

Приказано значење симболике Сунца и Месеца указује да је потпуно схваћен процес обнове живе природе, а, такође, који су то фактори који имају одлучујућу улогу у томе. Фигурине, које, на тако суптилан начин, обједињују све животне факторе, служиле су у култу обнове живота, али и као подршка небеским циклусима, као што је, на пример, покушај да се обредом, у коме су, у знатном броју, коришћене наведене фигурине, утиче да се преброди застој Сунца у време зимског сунцостаја (солстиција).¹⁷

Изразито велики број предмета (Сл. 15-16) намењених култним радњама са локалитета Медведњак протостарчевачке и винчанске културе има наглашену сунчеву и месечеву симболику, што указује да су обреди посвећени Сунцу и Месецу практиковани током целог неолита.¹⁸

---

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Стојић, М., 2018, *Белица, култно-астрономско средиште протостарчевачке културе*, HERAedu, Београд.

SYMBOLISM OF THE SUN AND THE MOON ON SERPENTINITE FIGURINES FROM BELICA

On all stone figurines of women giving birth, from the older Neolithic (approximately 6200-5500 BC) from the Pojate-Pojila site in Belica, the lower part is shaped like a crescent moon or half moon. Interestingly, all maternity figurines, viewed from the sides, have the appearance of a male sexual organ, while in several specimens the upper part is even in the form of a naturalistically modeled phallus or there is an urethra, a sign of the penis, on the opposite part of the statue from a realistically shaped vulva before childbirth. Obviously, the lower part of all the figurines depicts the Moon. In addition, a significant number of maternity figurines are in the shape of a crescent moon, half moon or "with a hump". Judging by a statuette with a large circular perforation, which is mainly a sign of the Sun, the upper part of the ginomorphic representations symbolizes just this star, and the same symbolism have the phallus and arched depression, the symbol of the urethra, at the top of the statuette, as well as the ithyfallic appearance of these figurines on the side. It is clear that the stone figurines of the women in labor from Belica symbolize the unity of the Sun and the Moon, that is, the universal seed of God, light and heat and the place of fertilization, development and birth of a new individual.

Key words: archaeoastronomy, older Neolithic, Neolithic figurines, celestial symbolism, Belica